

Göçmenlerin Ekonomik Entegrasyonunun Göçmen Girişimciliği Üzerine Etkisi¹

The Impact of Economic Integration of Immigrants on Immigrants Entrepreneurship

Yusuf ÖCEL

Doç.Dr.Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi

Sağlık Yönetimi

yusufocel@duzce.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4555-7035>

Makale Başvuru Tarihi: 13.01.2025

Makale Kabul Tarihi: 04.06.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

İsmail DURAK

Doç.Dr.Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü

ismaildurak@duzce.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8898-9639>

Eyad ALSAMOU

Düzce Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

iyadalsamou@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9920-9581>

Anahtar Kelimeler:

Göçmen, Göçmenlerin
Ekonomik
Entegrasyonu, Göçmen
Girişimciliği.

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisini incelemektir. Bu kapsamda İstanbul ili evreninde yaşayan 18 yaş üstü göçmenlerden kolayda örneklem tekniği ile 347 veri toplanmıştır. Verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Analizlerin yapılmasında SPSS paket programı kullanılmıştır. Yapılan faktör analizleri sonucunda göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili beş faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar sosyal devlet algısı, gelir durumu, iş kurma, yasalara uyum ve iş olanaklarıdır. Göçmen girişimciliği ile ilgili yapılan faktör analizi sonucunda üç faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar risk alma, proaktiflik, yenilikçiliktir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre yasalara uyum, gelir durumu, iş kurma ve iş olanaklarının göçmen girişimciliği üzerinde etkisi vardır. Korelasyon analizi sonuçları, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği boyutları arasında düşük düzeyde pozitif korelasyon olduğunu göstermektedir.

Keywords: Immigrant,
Economic Integration of
Immigrants, Immigrant
Entrepreneurship.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the effect of economic integration of immigrants on immigrant entrepreneurship. In this context, 347 data were collected from immigrants over the age of 18 living in the Istanbul

1 Bu çalışma 2023 yılında “Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkinin incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

province universe with the convenience sampling technique. Survey technique was used in data collection. SPSS package program was used in the analysis. As a result of the factor analyses conducted, five factors emerged regarding the economic integration of immigrants. These are social state perception, compliance with the law, income status, starting a business and job opportunities. As a result of the factor analysis conducted regarding immigrant entrepreneurship, three factors emerged. These are risk taking, proactivity and innovation. According to the correlation analysis results, it was concluded that there are low-level positive correlations between the economic integration of immigrants and the dimensions of immigrant entrepreneurship. According to the multiple regression analysis results, it was concluded that compliance with the law, income status, starting a business and job opportunities have an effect on immigrant entrepreneurship.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ÖCEL, Y., DURAK, İ., & ALSAMOU, E. (2025), "Göçmenlerin Ekonomik Entegrasyonunun Göçmen Girişimciliği Üzerine Etkisi", **Middle East Journal of Refugee Studies** S.10(1), ss.42-67, Doi: <https://doi.org/10.70045/mejrs.1618632>

1. GİRİŞ

Göç, ekonomik, coğrafi, demografik ve farklı yaşam kalıplarından etkilenen karmaşık bir olgudur (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021). Uluslararası göç istatistikleri incelendiğinde göçmenler tarafından en fazla tercih edilen ülkelerin ABD, İngiltere, Avusturalya olduğu; göçmenlere en fazla ihtiyaç duyulan ülkenin Japonya, İtalya ve Portekiz olduğu belirtilmektedir (Şemşit, 2018). Türkiye'ye bakıldığında yurt dışından göç edenlerin sayısının 2023 yılında 316 bin 456 kişi olduğu, Türkiye'den yurt dışına göç edenlerin sayısının ise 714 bin 539 olarak gerçekleştiği bilinmektedir (TÜİK, 2023). En fazla göç eden yaş grubunun 20-29 yaş arası kişilerden oluştuğu bilinmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları en önemli problem ise entegrasyondur. Entegrasyon, göçmenlerin göç ettikleri toplum içerisinde kabul edilmeleri, bireysel açıdan uyum göstermeleri anlamlarına gelmektedir (Lerpold ve ark., 2023). Göçün ve entegrasyonun türleri bulunmaktadır. Göç eden kişiler ya zorunlu olarak ya da istekli bir şekilde göç etmektedirler (Zong ve Batalova, 2018). Literatürde entegrasyon, psikolojik, dilsel, politik, sosyal ve ekonomik entegrasyon olarak sınıflandırılmaktadır (Harder ve ark., 2018). Konuya ilişkin 72 araştırma sonucunun analiz edildiği bir çalışmadan elde edilen bulgular ise ekonomik entegrasyonun yedi temel alanını ortaya koymaktadır (Naseh ve ark., 2024); (1) gelir ve ekonomik güvenlik, (2) istihdam ve meslek grupları, (3) sahip olunan varlıklar ve finansal hizmetlerin kullanımı, (4) komşuluk ve konaklama durumu, (5) sağlık, (6) eğitim ve (7) kamu yardımlarının kullanımıdır.

Göçmen girişimciliği, göçmenler için geçerli bir istihdam ve gelir elde etme, ekonomik ilerleme için bir bypass seçeneği ve göçmenlerin ev sahibi ülkeye entegrasyonunun önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir (Heilbrunn ve Kushnirovich, 2008; Riva ve Lucchini, 2015). Göçmen girişimciler üzerine yapılan çalışmaların çoğu, göçmenlerin ortak ilişkilere katılım açısından sosyo-kültürel entegrasyonlarına odaklanmaktadır (Barrett ve ark., 2002; Kloosterman ve Rath, 2001; Portes ve Jensen, 1992; Sanders ve Nee, 1992). Göçmen ailelerin genel olarak göçmen girişimcilerin ve özel olarak göçmen aile işletmesi girişimcilerin ekonomik ve sosyal entegrasyonunu nasıl etkilediği hakkında çok az şey bilinmektedir (Evansluong ve ark., 2024).

Göçmenlerde ekonomik entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmiş olmasının sonraki nesillerde de sosyo-ekonomik iyileşmenin devam etmesine katkı sağladığı bilinmektedir. ABD’de Polonyalı çelik işçilerinin, Rus-Yahudi giysi imalatçılarının ve İtalyan liman işçilerinin torunlarının, iki ila dört nesil içinde etkileyici bir şekilde yukarılara doğru ilerlediği görülmüştür (Waldinger, 1982). 2023 Fortune 500 listesine giren yeni Amerikan şirketlerine bakıldığında yüzde 44,8’inin yani 224 şirketin göçmenler ya da onların çocukları tarafından kurulduğu belirtilmektedir (American Immigration Council, 2023). Bu şirketlerin 103’ü doğrudan yabancı uyruklu kişiler tarafından, 121’i ise göçmen çocukları tarafından kurulmuştur. Bu doğrultuda ülkelerin ekonomisine katkı sağlayabilecek göçmen girişimcilerin yerleşimini, sosyo-ekonomik entegrasyonunu, meslek sahibi olmalarını teşvik etmek önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisini incelemektir. Göçmen girişimciliği ile ekonomik entegrasyon arasındaki teorik ilişki literatürde yeterince ele alınmamıştır (Brzozowski, 2017; Evansluong ve ark., 2024). Literatür incelendiğinde göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu incelemek için kullanılabilecek çok az sayıda standartlaştırılmış gösterge olduğu belirtilmektedir (Li ve Li, 2013). Bu doğrultuda literatüre önemli bir katkının olacağı düşünülmektedir. Göçmen konusunun politikacılar ve bürokratlar açısından çok problemli bir konu olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda göçmenlerin toplumun ekonomik durumuna entegre olabilmesi açısından bu çalışmanın sonuçları önemlidir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonları ile ilgili yapılacak çalışmalar, ülke ekonomilerinde göçmenlerden kaynaklı yaşanacak problemlerin çözümüne yönelik politika oluşturulması adına önemlidir.

2. GÖÇMEN GİRİŞİMCİLER VE EKONOMİK ENTEGRASYON

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ülkelerin gelişimi ve oluşacak uyum problemlerinin azaltılması açısından önem arz etmektedir. Göçmenlerin serbest meslek sahibi olmaları, etnik azınlıkların ekonomik durumlarını iyileştiren ve ev sahibi ülkede ekonomik entegrasyonlarını sağlayan etkili bir strateji olarak giderek daha fazla kabul edilmektedir (Brzozowski, 2017). Göçmenlerin ev sahibi ülkelerdeki girişimci faaliyetlere ve istihdama katkıları ise bugüne kadar literatürde sınırlı bir şekilde ilgi görmüştür.

Göçmen girişimciler, kendi ülkelerindeki ve ev sahibi ülkelerdeki piyasa hakkında edinilen bilgilere dayanarak fırsatları belirleme yetenekleri sayesinde iş kurma sürecinde benzersiz beşeri ve sosyal sermayelerine güvenirliler (Shinnar ve Nayır, 2019). Gelişmekte olan bir ekonomide göçmen girişimcilerin dil, kültür ve din bilgisi sayesinde güvene dayalı ilişkileri geliştirme yetenekleri, ekonomik açıdan daha az marjinal faaliyetlerle meşgul olmalarına olanak tanır. Bu durumda göçmenlerin entegrasyon türlerinden hangisini veya hangilerini önceliklendirdiği ekonomik entegrasyon ve girişimciliği etkilemektedir (Evansluong ve ark., 2024). Yapılan bir araştırmada sosyal entegrasyonu önceliklendiren göçmen ailelerin ekonomik olarak hayatta kalmayı sürdürdüğü belirtilmektedir (Evansluong ve ark., 2024). Kanada’da yapılan bir çalışmada, göçmenlere yönelik sosyal politika uygulamalarının zayıf olması durumunda ekonomik entegrasyonun düşük düzeyde gerçekleşeceği ve iş-

sizlik oranlarının artacağı belirtilmektedir (Endicott, 2017). Kloosterman ve Rath (2010)'a göre göçmenler, yeni beceri ve yetkinliklerle gelerek ve iş gücü açığının azaltılmasına yardımcı olarak, ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesine birçok yönden katkıda bulunmaktadır.

Jung (2017) yaptığı çalışmada göçmenlerin beşerî sermayesinin (eğitim düzeyi ve İngilizce yeteneği gibi), gelir, meslek prestiji, istihdam ve refah kullanımı gibi ekonomik entegrasyonları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca yapılan çalışma sonucunda göçmenlerin etnik bağlarının ve ev sahibi ülke ile köprü oluşturan sosyal sermayelerinin gelir üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim başarısının hem etnik bağlar hem de köprü oluşturan sosyal sermaye üzerinde olumlu bir etkisi bulunurken, İngilizce yeteneğinin etnik bağlayıcı sosyal sermayeyi azalttığı, ancak toplumla köprü oluşturan sosyal sermayeyi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fatoki ve Patswawairi (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, Güney Afrika'da göçmen girişimciler, hem yerlileri, hem de göçmenleri istihdam etmektedirler. Sonuçlar ayrıca göçmen girişimcilerin hem itici hem de çekici faktörler tarafından girişimcilğe yönlendirildiğini göstermektedir. İstihdam (bir itici faktör) en önemli tetikleyicidir. Sonuçlar aynı zamanda göçmenlerin sahip olduğu işletmelerin performansının önündeki engellerin arasında finansman, zayıf piyasalar, insan sermayesi ve destek eksikliğinin de bulunduğunu göstermektedir.

Göncü ve Şen (2019) yaptıkları çalışmada göçmenlerin sosyo-kültürel şartlar nedeniyle çalıştıkları kurumlarda terfi şanslarının kısıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, araştırmaya katılanların maddi açıdan sorumluluklarının ve dil sorunlarının fazla olması gibi dışsal faktörlerin varlığına da dikkat çekmişlerdir.

Parin ve Kılıç (2022) yaptıkları çalışmada göçmenlerin girişimci olma durumlarının ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunduğunu vurgulamışlardır. Buradan hareketle göçmenlerin girişimci olmalarını teşvik edici politikalar ve düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Göçmenler için krediler, eğitim/kurs, teşvikler ve yasal mevzuatta değişiklik gibi konularda adımlar atılması, göçmenlerin ekonomik olarak güçlenmesini ve yeni pazarların ortaya çıkmasını sağlayabilir.

Kunzendorf (2019), Almanya özelinde yaptığı çalışmada esnek olmayan Alman iş-gücü piyasası için resmi prosedürler ve dil becerilerinin belirleyici olduğunu; Türkiye işgücü piyasasında istihdam için yeteneklerin ve sosyal bağlantıların önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'de mültecileri hızlı bir şekilde istihdam eden düşük düzeydeki bürokrasi ve kurumsallık gayri resmi ve dengesiz çalışma durumlarına neden olurken, Almanya'daki yüksek düzeyde kurumsallık ve bürokrasi, mültecilerin yavaş ama sonuçta istikrarlı bir şekilde işgücü katılımına katkı sağladığı belirtilmiştir.

Clark ve ark., (2017) Birleşik Krallık'a uzun süredir yerleşik bir göç geçmişi olan bazı grupları (özellikle Pakistan'da doğan erkekler) ve ayrıca daha yakın zamanda gelen bazı grupları (AB'ye yeni üye devletler) incelemişlerdir. Çalışmada, gruplar arasında farklılıklar, cinsiyete göre varyasyonlar ve temel belirleyici faktörlerin ne-

ler olduğu incelenmiştir. Bazı sosyo-ekonomik özelliklere ek olarak, İngilizce dil yeterliliği ve İngiltere'ye geliş süresi gibi göçle ilgili etkilerin bazı gruplar için önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Constant ve ark., (2009)'nin yaptıkları çalışmada etnik azınlıkların entegrasyon sorunlarıyla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre yerlilerin göçmenlere karşı olumsuz tutumları, göçmenleri zorlayan önemli kilit faktördür. Ayrımcılık yapılması ise en önemli entegrasyon engeli olarak kabul edilmektedir. Düşük eğitim, özgüven eksikliği ve kültürel farklılıkların da entegrasyonu engellediği belirtilmektedir.

Bache (2020) yaptığı çalışmada, mültecilerin haksız kazanç elde ettikleri düşüncesi ya da mültecilerin ucuz işçi olarak görülmesi gibi her iki taraftan da eleştirilen sorunlar olduğuna dikkat çekmiştir. Ev sahibi tarafın mültecilere yönelik ayrımcı davranması ciddi sosyo-ekonomik bir baskı sorunu oluşturmaktadır. Sorunun çözümü için yerel ve uluslararası paydaşlar arasında sıkı bir iş birliğine gidilmesi önerilmektedir.

Çeştepe ve Mistaoğlu (2010) yabancı yatırımların ekonomik entegrasyon üzerindeki etkisinin oldukça fazla olduğunu belirtmişlerdir. Arslan ve ark., (2021) ise yaptıkları çalışmada, Türkiye'deki mültecilerin sosyal hayata katılımının, sadece ev sahipleriyle sınırlı olduğunu; Türklerle dostluk ve komşuluk ilişkilerinin çok sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Mültecilerin Türklerle düzenli bir sosyal ilişki içinde olmadığı, ilişkilerin iş arkadaşlığı ya da ev sahibi kiracı ilişkisini geçmediği vurgulanmaktadır. Göçmenler üzerine yapılan araştırmalarda (Yatmaz, 2023; Şehitoğlu ve Şahin, 2022; Kürekçi, 2009) Suriye ve Irak'ta yaşayan Arap, Kürt ve Türkmenler arasında Türkmenlerin Türkiye'yi kendi evleri gibi gördükleri ve güçlü bağlara sahip oldukları ifade edilmektedir. Mülteci gruplar arasında en büyük uyum sorununun dil olduğu; Suriyelilerin entegrasyonunda din faktörünün önemli olduğu; İslam dininin, farklı ırklar arasında ortak bir bağ oluşturduğu belirtilmektedir.

İstanbul evreninde Suriyeliler üzerine yapılan araştırmada göçmenleri girişimciliğe yönlendiren en önemli nedenlerin kendi ülkelerinde yaptıkları işlerini devam ettirmeleri, etnik bağlantılarının yardımları ve tavsiyeleri, maddi olarak daha iyi bir duruma sahip olmak istemeleridir. Araştırma sonucunda girişimcilerin başarı faktörlerinin başında iş alanında tecrübeli olmaları, araştırma/merak duygularının olması ve güvenilir olma gelmektedir (Duman ve Özdemirci, 2020). Konya ve İstanbul'a yerleşen Afgan göçmenlerin girişimcilikleri üzerine yapılan çalışmada "ihtiyaç temelli girişimcilik" faaliyetlerinde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca girişim kararlarının alınmasında da sosyal sermayenin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Arıcıoğlu ve Afkari, 2023). Bir başka araştırmada, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun girişimciliklerini olumlu yönde etkilediği; göçmen girişimciliğinin ev sahibi ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek bir yol olarak algılandığı (Kushnirovich, 2015) ifade edilmektedir.

Bu araştırmada amaçlanan, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerindeki etkisinin ve her iki değişken arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Yani çalışmada göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun, göçmen girişimciliği üzerinde etkisinin olup olmadığı ve aralarında bir ilişkinin var olup olmadığına

odaklanılmıştır. Yukarıdaki araştırma sonuçlarının tamamı düşünüldüğünde göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği arasında bir etkileşim ve ilişki olduğu varsayımı ile hareket edilebilir. Bu doğrultuda, araştırmada iki temel soruya cevap aranmaktadır. Bu sorular şöyledir;

Araştırma Sorusu-1: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu göçmen girişimciliğini etkilemekte midir?

Araştırma Sorusu-2: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği arasında bir ilişki var mıdır?

2.1. Alt Başlık(lar)

İhtiyaç olması halinde ana başlıklara bağlı alt başlıklar kullanılabilir. Bir ana başlık altında sadece bir alt başlık kullanılması tavsiye edilmez. Alt başlıklar açılırken aynı düzlemde en az iki alt başlığın açılması daha uygun olacaktır. Bununla birlikte hiçbir ana ve alt başlığın bir şekil, tablo, grafik, resim, veri özeti vb. materyaller ile başlatılması uygun değildir. Başlık sonrasında kısa da olsa bir açıklama olması gerekir. Ayrıca şekil, tablo, grafik vb. materyallerden sonrasında kısa da olsa bunlar ile ilgili açıklamalar yapılmalıdır. Görsellerin ara açıklamalar yapılmadan peşpeşe sıralanması tavsiye edilmez. Alt başlıklara bağlı daha alt düzey başlıklar için de bu durumlar geçerlidir.

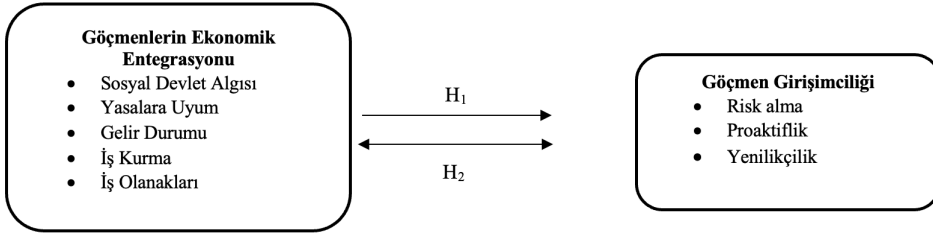
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisini incelemektir. Bu doğrultuda, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliğinin yansımalarını anlamak için nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nicel araştırma, genelde araştırma grubunun belirli bir konuyla ilgili düşüncelerini ve yönelimlerini keşfetmek için kullanılmaktadır (Nakip, 2005). Nicel araştırma yöntemlerinde genel topluluğu yansıtabilecek bir örneklemden sayısal veriler toplanarak analiz edilmektedir.

3.3. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Literatür taraması sonucunda göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisinin ve her iki değişken arasında bir ilişkinin var olabileceği öngörülmüştür. Araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1’de gösterilmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan temel hipotez ve alt hipotezler aşağıdaki gibidir.

Şekil 1: Araştırma modeli

H₁: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu göçmen girişimciliğini pozitif yönde etkilemektedir.

H_{1a,b,c,d,e}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından a) sosyal devlet algısının, b) gelir durumunun, c) iş kurmanın, d) yasalara uyumun, e) iş olanaklarının göçmen girişimciliği alt boyutlarından **risk alma** üzerinde etkisi vardır.

H_{1f,g,h,i,j}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından f) sosyal devlet algısının, g) gelir durumunun, h) iş kurmanın, i) yasalara uyumunun, j) iş olanaklarının göçmen girişimciliği alt boyutlarından **proaktiflik** üzerinde etkisi vardır.

H_{1k,l,m,n,o}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından k) sosyal devlet algısının, l) gelir durumunun, m) iş kurmanın, n) yasalara uyumunun, o) iş olanaklarının göçmen girişimciliği alt boyutlarından **yenilikçilik** üzerinde etkisi vardır.

H₂: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile göçmen girişimciliği arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2a,b,c,d,e}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından a) sosyal devlet algısı, b) gelir durumu, c) iş kurma, d) yasalara uyum, e) iş olanakları ile göçmen girişimciliği alt boyutlarından **risk alma** arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2f,g,h,i,j}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından f) sosyal devlet algısı, g) gelir durumu, h) iş kurma, i) yasalara uyum, j) iş olanakları ile göçmen girişimciliği alt boyutlarından **proaktiflik** arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H_{2k,l,m,n,o}: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu alt boyutlarından k) sosyal devlet algısı, l) gelir durumu, m) iş kurma, n) yasalara uyum, o) iş olanakları ile göçmen girişimciliği alt boyutlarından **yenilikçilik** arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan 18 yaş üstü göçmenler oluşturmaktadır. İstanbul ili genelinde ikamet izanlı toplam 1.182.157 yabancı bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021). Örneklem büyüklüğünün genel bir kural olarak, alınacak değişken sayısının en az 5-10 katı civarında olması gereklidir (Karagöz ve Köstereioğlu, 2008). Bu çalışmanın yapılmasına Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 19.01.2023 tarihli, 2023/20 karar sayılı, 1 nolu toplantısında uygunluk kararı verilmiştir. Araştırma verileri, 20.01.2023-28.03.2023 tarihleri arasında İstanbul ilinde ikamet eden 347 göçmenden toplanmıştır. Anketler, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden kişilerle yapılmıştır. Araştırmanın amacı, kapsamı ve taşıdığı önem katılımcılara açıklanmıştır.

3.5. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada, veri toplama sürecinde, anket yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem aynı zamanda nicel veri toplama tekniklerinden biridir. Anket yöntemi, toplulukların zaman içindeki farklı değişkenlerden kaynaklanan tutum ve görüşlerindeki değişiklikleri veya belirli bir zaman dilimindeki tutum ve görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılan bir tekniktir. Sosyal bilimler araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir yöntem olan anketler, tutum ve görüşleri doğrudan ölçme imkânı sunar (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili 10 soru bulunmaktadır. Bunlar cinsiyet, yaş, gelir, meslek, eğitim, medeni durum, uyruk, kaç yıldır Türkiye’de yaşadığı, hangi sektörde çalıştığı ve ailede çalışan kişi sayısı ile ilgili sorulardır.

Bu araştırmada, ölçeklerin oluşturulması için konuyla ilgili literatür kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmiştir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu ölçmede Alsamou (2023)’nın çalışmasından yararlanılmıştır. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili orijinal ölçekte beş boyut bulunmaktadır. Bunlar, “sosyal devlet algısı” “yasalara uyum” “gelir durumu” “iş kurma” ve “iş olanaklarıdır”. Göçmen girişimciliğini ölçmede Bolton ve Lane (2012) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Ercan ve Yıldırım (2021) tarafından yapılan ölçekten yararlanılmıştır. Girişimcilik eğilimlerini ölçmede kullanılan ölçekte üç boyut bulunmaktadır. Bunlar, “risk alma”, “yenilikçilik” ve “proaktiflik”.

Göçmenlerin Ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği değişkenleri, 5’li Likert ölçeği kullanarak ölçülmüştür. Bu ölçekte, “(1) kesinlikle katılmıyorum anlamına gelirken, (2) katılmıyorum, (3) ne katılıyorum ne katılmıyorum, (4) katılıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum” anlamına gelmektedir.

3.6. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemleri ve Güvenilirliği

Araştırmanın verileri, SPSS 26 paket programı kullanılarak analize tabi tutulmuştur. İlk olarak, veriler kodlanarak programda kaydedilmiştir. Verilerin güvenilirliği test edilmiştir. Daha sonra, betimsel analizler (ortalama, frekans, yüzde) yapılmıştır. Ardından, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişki ve etkiyi incelemek için açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonrasında, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkiyi test etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Göçmenlerin ekonomik enteg-

rasyonunun göçmen girişimciliği üzerindeki etkisini değerlendirmek için ise çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

3.7. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan göçmenlerin demografik özellikleri ile ilgili yapılan frekans analizi bulguları Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Demografik bulgular

Cinsiyet	n	%	Uyruğunuz?	n	%
Erkek	254	73,2	Suriye	258	74,4
Kadın	93	26,8	Irak	22	6,3
Yaş			Mısır	15	4,3
18-29	201	57,9	Afganistan	12	3,5
30-39	106	30,5	Yemen	11	3,2
40-49	27	7,8	Filistin	9	2,6
50-59	13	3,7	Sudan	4	1,2
Eğitim			Ürdün	4	1,2
Lise Mezunu	9	2,6	Diğer	12	3,3
Ön lisans	43	12,4	Kaç yıldır Türkiye’de yaşıyorsunuz?		
Üniversite	295	85,0	1-3 yıl arası	40	11,5
Medeni Durum			4-6 yıl arası	103	29,7
Evli	140	40,3	7-9 yıl arası	144	41,5
Bekar	207	59,7	10 yıl ve üzeri	60	17,3
Gelir (TL)			Hangi sektörde çalışıyorsunuz?		
10.000 ve Altı	100	28,8	Hizmet	210	60,5
10.001-20.000	172	49,6	İmalat	54	15,6
20.001 TL ve Üzeri	75	21,6	Ticaret	83	23,9
Meslek			Aile de çalışan kişi sayısı?		
İşçi	184	53,0	1 kişi çalışıyor	150	43,2
Mühendis	61	17,6	2 kişi çalışıyor	121	34,9
Gazeteci	8	2,3	3 kişi çalışıyor	64	18,4
Müdür	23	6,6	4 işi ve üzeri	12	3,5
Araştırmacı	12	3,5	Toplam	347	100
Tüccar	36	10,4			
Mimar	23	6,6			
Toplam	347	100			

Tablo 1 incelendiğinde İstanbul ilinde araştırmaya katılanların 254'ü erkek ve 93'ü kadından oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır (%73,2). Araştırmada kadınlara ulaşma güçlüğünden dolayı erkek göçmenlerin sayısı daha fazla gerçekleşmiştir. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre de erkek göçmenlerin sayısı kadın göçmenlerden daha fazladır. Yaş grubuna bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun 18-29 yaş aralığında olduğu görülmektedir (%57,9). Katılımcıların %30,5'i 30-39 yaş aralığında, %7,8'i 40-49 yaş aralığında ve %3,7'si 50-59 aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Yine TÜİK verilerine göre göçmenlerin çoğunluğu 20-29 yaş aralığında olduğu bilinmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde, %85'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum, ankete katılanların genel olarak yüksek eğitim düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların ölçekte yer alan ifadeleri algılama ve anlama yeteneklerinin daha iyi olduğu söylenebilir. Demografik bulgular arasında, ankete katılanların medeni durumlarına bakıldığında %59,7'lik bir dilimin evli olduğu görülmektedir. Bu durum, göç eden kişilerin çoğunun bir aileye sahip olduklarını ve yalnız olmadıklarını göstermektedir. Demografik özelliklerin bir diğer sorusu ise gelir durumudur. Katılımcıların aylık gelirlerini yüzdelik dağılımına bakıldığında %28,8'inin aylık gelirlerinin 10.000 TL ve altı, %49,6'sının aylık gelirlerinin 10.001-20.000 TL, %21,6'nın 20.001 TL ve üzeri olduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcıların tamamının düzenli bir aylık gelire sahip olduğu ve araştırmanın yapıldığı Ocak 2023-Mart 2023 tarihleri dikkate alındığında gelirlerinin iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan göçmen katılımcıların büyük çoğunluğunun (%53) işçi olduğu anlaşılmaktadır. Meslek grupları içerisinde %17,6 oranında Mühendis, %10,4 Tüccar ve Gazeteci, Mimar, Araştırmacı, Müdür gibi profesyonel meslek gruplarından olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki Tabloya göre katılımcıların %74,4'ü Suriyeli göçmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan diğer ülke katılımcılarının, %6,3'ü Irak, %4,3'ü Mısır, %3,5'i Afganistan, %3,2'si Yemen, %2,6'sı Filistin, %1,2'si Sudan, %1,2'si Ürdün, ve %3,3'ü ise diğer ülkelerden olduğu görülmektedir. Katılımcıların %41,5'i 7-9 yıl arasında Türkiye'de yaşadıkları belirtilmiştir. Tablo incelendiğinde 4 yıl ve üzeri Türkiye'de yaşayanların oranının toplamda %88,5 olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların ailede çalışan birey sayıları incelendiğinde çoğunluğunda (%43,2'i) 1(bir) kişi olduğu anlaşılmaktadır. Ailede 2(iki) kişi çalışanların oranı da %34,9'dur. Son olarak katılımcıların çalıştığı sektörlere bakıldığında %60,5'i Hizmet, %23,9'u Ticaret, %15,6'ı İmalat sektöründe olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili veriler üzerinden yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu faktör analizi bulguları

Boyutlar	Ölçekte yer alan ifadeler	Ort.	Faktörlerin Yükleri	Açıklanan varyans	Öz değer	Cronbach' Alpha
Sosyal devlet algısı	Türkiye’de göçmenlere ödenen ücretlerin adil olduğunu düşünüyorum.	2,31	,781	34,807	9,398	0,890
	Göçmenlerin iş bulması konusunda Türk vatandaşlarıyla aynı imkânlara sahip olduğunu düşünüyorum.	2,08	,728			
	Türkiye’de göçmenlere çalışma karşılığı ödenen ücretlerin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2,24	,727			
	Erkek ve kadın göçmenlerin yaptıkları işe göre adil ücret aldığını düşünüyorum.	2,32	,695			
	Türkiye hükümetinin göçmenlere uyguladığı istihdam/iş olanakları politikalarının iyi olduğunu düşünüyorum.	2,43	,694			
	Türkiye’de çalışma izni alma süreçlerinin kolay olduğunu düşünüyorum.	2,31	,644			
	Türkiye’de erkek ve kadın göçmenlerin eşit bir şekilde iş bulabileceklerini düşünüyorum.	2,08	,610			
	Göçmenlerin Türkiye’de sosyal güvenlik haklarından kolaylıkla faydalandığını düşünüyorum.	2,74	,536			
	Türkiye’de göçmenlerin işsizlik oranının düşük olduğunu düşünüyorum.	3,04	,493			
Gelir Durumu	Türkiye’de elde ettiğim gelir kişisel ihtiyaçlarımı karşılamaktadır.	2,93	,823	6,918	1,868	0,898
	Türkiye’de elde ettiğim gelir ile ailemin ihtiyaçlarını karşılayabiliyorum.	2,82	,778			
	Türkiye’de elde ettiğim gelirin bir miktarını saklayabiliyorum.	2,65	,768			
	Türkiye’de elde ettiğim gelir ile işimi geliştirebileceğimi düşünüyorum.	2,73	,673			

İş kurma	Türkiye’de göçmenlerin hayal ettikleri işle- rini kurabildiklerini düşünüyorum.	2,98	,648	6,653	1,796	0,753
	Türkiye’de göçmenlerin kurmuş oldukları işletmelerin toplumda kabul gördüğünü düşünüyorum.	3,06	,595			
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurmaları ekonomiye katkısı olacağı düşüncesiyle resmî kurumlar tarafından desteklendiğini düşünüyorum.	2,76	,591			
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurma düşüncelerinin STK’lar (Sivil Toplum Kuruluşları) tarafından desteklendiğini düşünüyorum.	2,70	,547			
	Türkiye’de göçmenlerin kurmuş oldukları işletmelerde, çalışan istihdam etme olanak- larının kolay olduğunu düşünüyorum.	3,31	,545			
	Türkiye’de iş kurma olanaklarının kendi ülkemdeki iş kurma olanaklarından daha kolay olduğunu düşünüyorum.	3,18	,532			
Yasalara uyum	Türkiye’de çalışma izninin çok maliyetli olduğunu düşünüyorum.	3,40	,767	5,214	1,408	0,688
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurabilmeleri için çok fazla sermayeye ihtiyaç duyduklarını düşünüyorum.	3,46	,751			
	Türkiye’de göçmenlerin iş kurabilmeleri için iş kanununun zorlayıcı olduğunu düşü- nüyorum.	3,11	,738			
	Türkiye’de göçmenlerin mülkiyet edinme haklarının zorlayıcı olduğunu düşünüyorum.	3,82	,474			
İş olanakları	Kendi mesleğime uygun iş olanakları bula- biliyorum.	3,24	,704	4,647	1,255	0,724
	Türkiye’de yeteneklerime göre uygun iş olanakları bulabiliyorum.	3,32	,700			
	Türkiye’de çalıştığım iş yerindeki çalışanlar ile iyi bir ilişki içerisinde olduğumu düşü- nüyorum.	3,90	,618			
	Türkiye’ye gelmeden önceki mesleğimi burada devam ettirebiliyorum.	2,90	,498			
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax.						
KMO: 0,919 Barlett’ test Sig.: 0,000 Toplam Açıklanan Varyans: 58.239						

Faktör analizi için gereken Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik testi ve Bartlett testi sonuçlarının faktör analizi için yeterli olduğu görülmektedir (KMO değeri 0,919, Bartlett testi sonucu $p < 0,001$) (Altunışık ve ark., 2010). Bu sonuçlar, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu faktör analizinin araştırma için çok iyi bir örnekleme sahip olduğunu ve analizin yapılabileceğini göstermektedir. Göçmenle-

rin ekonomik entegrasyonu faktör analizi için temel bileşenler analizi ve Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Ölçekte yer alan maddeler arasında düşük eşdeğerlik gösteren değerler (0,40)'in altındaki ifadeler), analizden çıkarılmıştır. Bu şekilde, ölçekte daha güçlü ve anlamlı faktörler elde edilmiştir. Bu doğrultuda göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili ölçekte yer alan 34 maddeden yedi ifade düşük eşdeğerlik gösterdikleri için analizden çıkarılmıştır (10. 13. 15. 19. 23. 24. ve 30. ifadeler). Analiz sonucu ifadeler 5 (beş) boyut altında toplanmıştır. Birinci faktörün 9 maddeden, ikinci faktörün 4 maddeden, üçüncü faktörün 6 maddeden, dördüncü faktörün 4 maddeden ve beşinci faktörün 4 maddeden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, birinci faktörün yükleri 0,493 ile 0,781 arasında değişen değerlere sahiptir. Faktörde yer alan ifadeler, göçmenlere ödenen ücretler, iş bulma olanakları, istihdam politikaları, çalışma izni çıkartılması ve sosyal güvenlik hakları gibi ifadeleri içermektedir. Birinci faktör, “Sosyal devlet algısı” olarak adlandırılmıştır. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde göçmenlerin sosyal devletin sunmuş olduğu destek ve hizmetlere ilişkin algılarını yansıtmaktadır.

İkinci faktörün yükleri 0,673 ile 0,823 arasında değişmektedir. Faktörde yer alan ifadeler, kişinin hem kişisel hem de işle ilgili ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, gelirini bir miktar biriktirebilmesi, geliri ile işini geliştirebilmesi ve gelir elde etme imkanlarına dair algılarına işaret etmektedir. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde bu faktöre «Gelir Durumu» adı verilmiştir.

Üçüncü faktörün yüklerine bakıldığında 0,532 ile 0,648 arasında değişmektedir. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde bu faktöre “İş Kurma” adı verilmiştir.

Dördüncü faktörün yüklemeleri 0,474 ile 0,767 arasında değişmektedir. Anketin ilgili bölümünde yer alan ifadeler, katılımcıların iş kurmak için gerekli maliyetler ve yasal mevzuat ile ilgili durumlardan oluşmaktadır. Bu ifadeler birlikte düşünüldüğünde sonucu bu faktöre “Yasalara Uyum” adı verilmiştir.

Beşinci faktör yüklerine bakıldığında 0,498 ile 0,704 arasında değişmektedir. Anketin ilgili bölümünde yer alan ifadeler, tüketicilerin kendi mesleğine uygun iş olanaklarına dair algılarına işaret etmektedir. Bu ifadelerin birlikte düşünülmesi sonucu bu faktöre “İş Olanakları” adı verilmiştir.

Tablo 2’ye göz atıldığında, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili olarak açıklanan toplam varyansın %58,239 olduğu görülmektedir. Bu bulgu, belirlenen 5 faktörün birlikte varyansın büyük bir kısmını açıkladığını göstermektedir. Öz değerler ve açıklanan varyansların dağılımına bakıldığında, en yüksek öz değerin (9,398) ve en yüksek açıklanan varyansın (%34,807) sosyal devlet algısı faktörüne ait olduğu görülmektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan göçmen girişimciliği için yapılan açıklayıcı faktör analizi bulguları Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Göçmen girişimciliği açıklayıcı faktör analizi bulguları

Boyutlar	İfadeler	Ort.	Fak-tör Yük-leri	Açıklanan varyans	Öz değer	Cronbach' Alpha
Risk alma	Bilmediğim konularda cesaretle girişimde bulunmayı severim.	3,24	,722	33,707	3,708	0,697
	Riskli olsun ya da olmasın, genellikle, standart olmayan yeni ve sıra dışı aktiviteler denemeyi severim.	3,26	,668			
	Yüksek getiri sağlayacağına inandığım bir şeye çok fazla para yatırmaya meyilliyim.	3,52	,666			
	Riskli durumlarda cesur davranma eğilim-deyim.	3,71	,574			
	Yüksek getiri sağlayacağına inandığım bir şeye çok fazla zaman ayırmaya meyilliyim.	3,87	,523			
Proaktiflik	Projeleri önceden planlama eğilimindeyim.	3,75	,833	1,150	1,226	0,677
	Bir projeyi oturup başkasının yapmasını beklemek yerine, onu hızlandırmayı ve üze-rinde çalışmayı tercih ederim.	3,90	,668			
	Genellikle gelecekte yaşanabilecek problemleri, ihtiyaçları veya değişiklikleri öngöre-bilirim.	3,67	,515			
Yenilikçilik	Genel olarak, daha önce kullanılan, de-nenmiş ve mevcut proje ve yöntemleri ele almak yerine, özgün ve eşi benzeri olmayan projeler ve yaklaşımlara daha çok önem veririm.	3,48	,766	9,941	1,094	0,628
	Problem çözerken, başkalarının çoğunlukla kullandıkları yöntemleri kullanmak yerine, farklı ve orijinal yaklaşımları tercih ederim.	3,73	,693			
	Yeni şeyler öğrenirken herkesin yaptığı gibi yapmaktansa kendime özgü benzersiz bir yöntem denemeyi tercih ederim.	3,75	,674			
Ekstraksiyon Yöntemi: Temel Bileşen Analizi. Rotasyon Yöntemi: Varimax.						
KMO: 0,829 Barlett' test Sig.: 0,000 Toplam Açıklanan Varyans: 54.8 Cronbach Alfa: 0,796						

Tablo 3 incelendiğinde, göçmen girişimciliği boyutlarını belirlemek için yapılan faktör analizi için KMO örneklem yeterlilik testi ve Barlett testi sonuçlarının yeterli olduğu görülmektedir (KMO değeri 0,829. Barlett testi sonucu $p < 0,000$). Analizde temel bileşenler analizi ve Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Ölçekte 11 madde yer almış olup, ölçekten herhangi bir ifade çıkarılmamıştır. Faktör analizi

sonucuna göre, birinci faktör 5 maddeden, ikinci faktör 3 maddeden ve üçüncü faktör 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki ifadeler birlikte değerlendirildiğinde birinci faktör “risk alma”, ikinci faktör “proaktiflik”, üçüncü faktör “yenilikçilik” olarak isimlendirilmiştir. Göçmen girişimciliği ile ilgili toplam açıklanan varyansın %54,8 olduğu görülmektedir. Bu durumda, ortaya çıkan 3 faktörün birlikte varyansın büyük bir kısmını açıkladığı anlaşılmaktadır. Özdeğerlerin ve açıklanan varyansların dağılımına bakıldığında, en yüksek öz değere birinci faktörünün (3,708) ve açıklanan varyansının (%33,707) sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, göçmen girişimciliğini açıklayan değişkenler arasında en yüksek paya sahip olan faktörün “risk alma” olduğunu göstermektedir.

Çalışmada parametrik testlerin yapılabilmesi için veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğinin incelenmesi gerekmektedir. Tablo 4’te normallik dağılımı testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 4: Normallik testi bulguları

Boyutlar	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Min	Maks
Sosyal Devlet Algısı	347	2,45	,79023	,495	-,237	1,00	5,00
Gelir Durumu	347	2,77	1,04393	,076	-,812	1,00	5,00
İş kurma	347	2,99	,71788	-,065	-,169	1,00	5,00
Yasalara uyum	347	3,43	,77297	-,247	-,345	1,00	5,00
İş olanakları	347	3,32	,77320	-,314	-,098	1,00	5,00
Risk alma	347	3,52	,61965	-,327	,729	1,00	5,00
Proaktiflik	347	3,77	,59025	-,511	1,028	1,33	5,00
Yenilikçilik	347	3,65	,64681	-,484	1,463	1,00	5,00

Literatür incelendiğinde parametrik testlerin yapılabilmesi için verilerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Normallik testi sonucunda Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Tablo 4 incelendiğinde verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım sınırları içerisinde olduğu söylenebilir.

3.8. Araştırmanın Hipotez Testleri ve Sonuçları

Faktörlerin normal dağılım sergilediklerinin tespit edilmesinin ardından, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analizin sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5: Korelasyon analizi bulguları

Değişkenler			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Sosyal devlet algısı	Pearson Korelasyon		1	,598**	,646**	-,336**	,516**	,139**	,072	,129*
	Sig.			,000	,000	,000	,000	,000	,179	,016
2. Gelir durumu	Pearson Korelasyon			1	,545**	-,306**	,532**	,160**	,161**	,168**
	Sig.				,000	,000	,000	,003	,003	,002
3. İş kurma	Pearson Korelasyon				1	-,288**	,494**	,229**	,133*	,220**
	Sig.					,000	,000	,000	,013	,000
4. Yasalara uyum	Pearson Korelasyon					1	-,186**	,103	,009	,074
	Sig.						,000	,055	,869	,168
5. İş olanakları	Pearson Korelasyon						1	,211**	,129*	,181**
	Sig.							,000	,016	,001
6. Risk alma	Pearson Korelasyon							1	,414**	,443**
	Sig.								,000	,000
7. Proaktiflik	Pearson Korelasyon								1	,449**
	Sig.									,000
8. Yenilikçilik	Pearson Korelasyon									1
	Sig.									
**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır. *Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.										

Tablo 5 incelendiğinde, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği değişkenlerinin boyutları arasında orta ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmektedir. İlişkilerin gücü, korelasyon katsayılarının değerlerine dayanmaktadır. 0.00 ile 0.30 arasındaki değerler düşük düzeyde ilişkiyi, 0.30 ile 0.70 arasındaki değerler ise orta düzeyde ilişkiyi ifade ederken, 0.70 ile 1.00 arasındaki değerler yüksek düzeyde mükemmel ilişkiyi gösterir (Büyüköztürk, 2015). Bu varsayımlar çerçevesinde Tablo 5’deki korelasyon analizi sonuçlarına göre; Sosyal devlet algısı boyutu ile Risk alma ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Gelir Durumu ile Risk alma ve Proaktiflik ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İş Kurma ile Risk alma ve Proaktiflik ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yasalara Uyum ile göçmen girişimciliği arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. İş olanakları ile Risk alma ve Proaktiflik ve Yenilikçilik arasında düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar ile “ $H_{2a,b,c,e}$ ” ile “ $H_{2g,h,j}$ ” ile “ $H_{2k,l,m,o}$ ” hipotezleri kabul edilmiştir. “ $H_{2d,f,i,n}$ ” hipotezleri ret edilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki etkileşimi ortaya koymak için çoklu regresyon analizleri uygulanmıştır. Bu analizler, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimcili-

ği üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çoklu regresyon analizi (Multiple Linear Regression), bir bağımlı değişkenin tahmin edilmesi için iki ya da daha fazla bağımsız değişkenin kullanıldığı bir istatistiksel analiz yöntemidir (Büyüköztürk, 2015). Tablo 6’da göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarından “Sosyal Devlet Algısı”, “Gelir Durumu” “İş Kurma”, “Yasalara Uyum” ve “İş Olanakları” “Risk alma” üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 6: Çoklu regresyon analizi bulguları

Değişkenler	B	Beta	t	Sig.	İkili r	Kısmi r	Tolerans	VIF
(Sabit)	2,068		8,208	,000				
Sosyal Devlet Algısı	-,025	-,032	-,422	,673	-,023	-,022	,469	2,132
Gelir Durumu	,032	,054	,773	,440	,042	,040	,544	1,839
İş Kurma	,183	,211	2,980	,003	,159	,153	,524	1,909
Yasalara Uyum	,156	,194	3,514	,001	,187	,181	,864	1,157
İş Olanakları	,105	,131	2,026	,044	,109	,104	,634	1,577
Bağımlı değişken: Risk alma R: 0,317 R²: 0,100 F: 7,600 p: 0,000 Durbin-Watson: 2,132								

Tablo 6 incelendiğinde, Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş Kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları ile Risk Alma arasında düşük düzeyde bir ikili korelasyon olduğu görülmektedir. Sırasıyla bu ilişkilerin korelasyon katsayıları -0,023; 0,042; 0,159; 0,187; ve 0,109 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantılılık (multicollinearity) olmadığı söylenebilir. Çünkü VIF (varyans enflasyon faktörü) değerleri 10’dan yüksek bir değer göstermemekte ve tolerance (tolerans) değerleri 0.20’den düşük bir değer göstermemektedir. Bu durum, bağımsız değişkenlerin birbirleriyle güçlü bir ilişki içinde olmadığını ve analizde bağımsızlık koşulunun sağlandığını göstermektedir. Durbin-Watson katsayısı (2,132) bağımsız değişkenler ile arasında sorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bu katsayı, regresyon analizinde otokorelasyonun varlığını belirlemek için kullanılan bir ölçüdür. Elde edilen değer 2’ye yakın olduğu için, bağımsız değişkenlerin arasında otokorelasyon sorunu olmadığı söylenebilir. Öte yandan, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları (Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş Kurma, Yasalara

Uyum ve İş Olanakları), Risk Alma ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki göstermektedir. Korelasyon katsayısı (R) 0.317, belirleme katsayısı (R²) 0.100 ve p değeri 0.000 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun alt boyutları, Risk Alma davranışının %10'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarının Risk Alma üzerindeki göreceli önem sırası şu şekildedir: İş Kurma, Yasalara Uyum, İş Olanakları, Gelir Durumu ve Sosyal Devlet Algısı. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçlarına göre, İş Kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları faktörlerinin Risk Alma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda “ $H_{1c,d,e}$ ” hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 7’de göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarından “Sosyal Devlet Algısı”, “Gelir Durumu”, “İş Kurma”, “Yasalara Uyum” ve “İş Olanakları” “Proaktiflik” üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 7: Çoklu regresyon analizi bulguları

Değişkenler	B	Beta	t	Sig.	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	3,146		12,685	,000				
Sosyal Devlet Algısı	-,067	-,089	-1,151	,251	-,062	-,061	,469	2,132
Gelir Durumu	,084	,148	2,053	,041	,110	,109	,544	1,839
İş Kurma	,082	,099	1,355	,176	,073	,072	,524	1,909
Yasalara Uyum	,049	,064	1,118	,264	,060	,059	,864	1,157
İş Olanakları	,045	,059	,887	,376	,048	,047	,634	1,577
Bağımlı değişken: Proaktiflik R: 0,197 R²: 0,039 F: 2,746 p: 0,000 Durbin-Watson: 1,924								

Tablo 7’nin incelenmesi sonucunda, Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları ile Proaktiflik arasında düşük düzeyde bir ikili korelasyon olduğu görülmektedir. Sırasıyla bu ilişkilerin korelasyon katsayıları -0,062; 0,110; 0,073; 0,060; ve 0,048 olarak hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantılılık (multicollinearity) olmadığı söylenebilir. Çünkü VIF (varyans enflasyon faktörü) değerleri 10’dan yüksek bir değer göstermemekte ve tolerance (tolerans) değerleri 0.20’den düşük bir değer göstermemektedir. Bu durum, bağımsız değişkenlerin birbirleriyle güçlü bir ilişki içinde olmadığını ve analizde bağımsızlık koşulunun sağlandığını göstermektedir. Durbin–Watson katsayısı (1,924) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları (Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları), Proaktiflik

ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermekte ($R: 0,197$, $R^2: 0,039$, $p: 0,000$). Göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları, Proaktiflik davranışını %4'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarının Proaktiflik üzerindeki göreceli önem sırası; Gelir Durumu, İş kurma, Sosyal Devlet Algısı, Yasalara Uyum ve İş Olanakları şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, Gelir Durumunun Proaktiflik üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bulgular ışığında; " H_{1h} " hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 8'de göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarından "Sosyal Devlet Algısı", "Gelir Durumu", "İş Kurma", "Yasalara Uyum" ve "İş Olanakları" "Yenilikçilik" üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 8: Çoklu regresyon analizi bulguları

Değişkenler	B	Beta	t	Sig.	İkili r	Kısmi r	Tolerans	VIF
(Constant)	2,341		8,813	,000				
Sosyal Devlet Algısı	-,038	-,047	-,618	,537	-,033	-,032	,469	2,132
Gelir Durumu	,053	,085	1,213	,226	,066	,063	,544	1,839
İş Kurma	,187	,207	2,891	,004	,155	,150	,524	1,909
Yasalara Uyum	,134	,161	2,876	,004	,154	,149	,864	1,157
İş Olanakları	,073	,088	1,344	,180	,073	,070	,634	1,577
Bağımlı değişken: Yenilikçilik								
R: 0,286 R²: 0,082 F: 7,334 p: 6,070 Durbin-Watson: 2,075								

Tablo 8 incelendiğinde Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları ile Yenilikçilik arasında düşük düzeyde (sırasıyla; -0,033; 0,066; 0,155; 0,154; 0,073) bir ikili korelasyon olduğu görülmektedir. VIF değerleri arasında 10'dan yüksek bir değer ve tolerance değerleri arasında 0.20'den daha düşük bir değer olmadığı için bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantılılığın olmadığı gösterir. Ayrıca Durbin-Watson katsayısı (2,087) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları (Sosyal Devlet Algısı, Gelir Durumu, İş kurma, Yasalara Uyum ve İş Olanakları), Yenilikçilik ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R: 0,286$, $R^2: 0,082$, $p: 0,000$). Göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutları, Yenilikçilik davranışını %8'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, göçmenlerin ekonomik entegrasyonun alt boyutlarının Yenilikçilik üzerindeki göreceli önem sırası; İş Kurma, Yasalara Uyum, İş Olanakları, Gelir Durumu ve Sosyal Devlet Algısı şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, İş Kurma ve Yasalara Uyum boyutlarının Yenilikçilik üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bulgular ışığında; " $H_{1m,n}$ " hipotezi kabul edilmiştir.

4. SONUÇ

Bu araştırmada göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisi ile ekonomik entegrasyon ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişki ele alınmıştır. İstanbul ili evreninde 347 göçmenden kolayda örneklem yöntemi ile veriler elde edilmiş ve analiz edilmiştir. Bu çalışma göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisi hakkında önemli sonuçlar içermektedir. Çalışma sonuçlarının literatüre ve ilgililere önemli katkılar sunacağı beklenmektedir.

Katılımcıların demografik yapıları incelendiğinde araştırmaya en fazla Suriyeli (%74,4) göçmenlerin katılım sağladığı anlaşılmaktadır. Diğer ülkelerden gelen göçmenlerin araştırmaya katılımı düşük kalmıştır. Türkiye jeopolitik konumu gereği tarihsel süreçte farklı zamanlarda farklı ülkelerden göç alabilmektedir. Örneğin Rusya-Ukrayna savaşı döneminde (2022), Suriye iç savaşı döneminde (2011-2024), Irak savaşı döneminde (2003) Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı farklılık arz etmektedir. Bu çalışmanın yapıldığı 2023 yılı döneminde hem Rusların hem Ukraynalıların hem Iraklıların hem de Suriyeli göçmenlerin varlığı kendini hissettirmiştir. İkamet izni bulunan göçmenlerin en fazla yaşadığı ilin başında İstanbul gelmektedir (TÜİK, 2023).

Yapılan analizler, Türkiye'de yaşayan göçmenlerin ekonomik olarak katkılarının olabileceği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Faktör analizi sonucunda ekonomik entegrasyon ile ilgili beş boyut ortaya çıkmıştır. Ekonomik entegrasyonda en önemli boyutun sosyal devlet algısı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonucun, uygulayıcıların, politikacıların veya bürokratların adil iş, adil ücret, adil istihdam olanakları, adil çalışma şartları gibi konularda yerli vatandaşlara uygulanan politikaların göçmenlere de uygulanmasına ilişkin politikalar belirlemesi ve ekonomik entegrasyonun hızlı gerçekleşmesi adına önemli olduğu söylenebilir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu konusunda gelir durumunun da önemli ikinci faktör olduğu söylenebilir. Göçmenlerin hayatlarını devam ettirebilecekleri ve ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir gelirin olması önem arz etmektedir. Bu sonuçlar ile Evansluong ve ark., (2024), Endicott (2017), Saçkesen (2021) çalışmaları benzerlik göstermektedir. Evansluong ve ark., (2024) çalışmasında paradoks teorisi ile sosyal ve ekonomik entegrasyon arasındaki uyum düzeyini incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre göçmenlerin ekonomik olarak hayatta kalma mücadelelerinin sosyal entegrasyonu geri planda bıraktıkları yani yavaşlattıkları belirtilmektedir. Tam tersi durumda ise ekonomik olarak büyüme kaydeden göçmenlerin sosyal entegrasyonu daha fazla önceliklendirdiği belirtilmektedir. Bu çalışma sonucunda da ekonomik entegrasyonu artan göçmenlerde girişimcilik eğilimlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Endicott (2017) çalışmasında Kanada'da yaşayan Suriyeli mülteciler ve göçmenlerin iş olanakları konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıkları, 2 yıla kadar istihdam edilme olanaklarının düşük olduğu ve bu durumun ekonomik entegrasyonu olumsuz etkilediği belirtilmektedir. İstihdam edilen göçmenlerinde bir kısmı güvencesiz ve yarı zamanlı işlerde çalıştıkları belirtilmektedir. Geleneksel göçmenlerin mültecilere göre istihdam edilmelerinde yüksek düzeyde bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca

ekonomik entegrasyonu gerçekleştiremeyen mülteci ve göçmenlerin sağlık sorunları yaşadıkları ve sosyal entegrasyonda da ciddi endişeleri oldukları belirtilmektedir. Göçmenlere ve mültecilere uygulanan ayrımcı, ırkçı ve dini inançları yüzünden gerçekleşen baskılar ekonomik entegrasyonun önündeki engeller olarak belirtilmektedir. Endicott'un (2017) çalışmasındaki göçmenlerin iş olanaklarının ve sosyal devlet anlayışının ekonomik entegrasyon ile ilişkisi bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Saşkesen (2021) çalışmasında Suriyeli göçmenlerin işyeri açma, ruhsat alma süreçlerinde Türk işyeri sahipleri ile aralarında bir ayrım yapılmadığı bu durumun ekonomik entegrasyonu kolaylaştırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca halkın göçmenlere hoşgörü ve davranmalarının ekonomik entegrasyonu hızlandırdığı ortaya çıkmıştır. Saşkesen'in (2021) çalışmasında sosyal devlet algısının (her bireye eşit muamelede bulunmak gibi) göçmenler tarafından önemli görülmesi ile bu çalışmada faktör analizi sonucunda da sosyal devlet algısı faktörünün en önemli bir göstergesi olarak ortaya çıkması açısından benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında literatürde yapılan çalışmalarda ekonomik entegrasyon için önerilen boyutlar ile bu çalışma sonucunda ortaya çıkan boyutlar benzerlik göstermektedir. Naseh ve ark., (2024) çalışmasında ABD'de göçmenler ve mültecilerin ekonomik entegrasyonu ile ilgili olarak yedi temel göstergenin olabileceğini belirtilmektedir. Bunlar; gelir ve ekonomik güvenlik, istihdam ve mesleki sınıflandırmalar, mal varlığı ve finansal hizmetlerin kullanımı, komşuluk ve barınma, sağlık, eğitim ve kamu yardımları. Ekonomik entegrasyonda en fazla ilişkili olan faktörün gelir ve ekonomik güvenlik ile istihdam ve mesleki sınıflandırmaların olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada da ortaya çıkan faktörler ile benzerlikler bulunmaktadır.

Göçmen girişimciliği ile ilgili yapılan faktör analizi sonuçları ile Bolton ve Lane'in (2012) çalışması benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada da faktörler ölçeğin alındığı çalışmadaki gibi risk alma, yenilikçilik, proaktiflik olarak adlandırılmıştır. Göçmen girişimciliğini en iyi temsil eden boyutun risk alma boyutu olduğu ortaya çıkmıştır.

Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun göçmen girişimciliği üzerine etkisinde gelir durumu, iş kurma, yasalara uyum ve iş olanaklarının etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal devlet algısının göçmen girişimciliği üzerine etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. İş sahiplerinin uygulamalarının ve devlet politikaları gereği adil uygulamaların ekonomik entegrasyonu gerçekleştirdiği ama girişimcilik için yeterli olmadığı söylenebilir. Bu sonuç Evansluong ve ark., (2024) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Evansluong ve ark., (2024) çalışmasında paradoks teorisi kapsamında ekonomik olarak büyüyen göçmenlerin sosyal entegrasyonu daha fazla önceliklendirebileceği ekonomik entegrasyonu geri planda bırakabileceği belirtilmektedir. Yani sosyal entegrasyonun ekonomik entegrasyonu etkileyebileceği söylenebilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda sosyal entegrasyonun ekonomik entegrasyon üzerindeki etkisini incelemeye yönelik kantitatif çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışma İstanbul ili ile sınırlıdır. Ayrıca 2023 yılı Ocak-Mart ayları arasında gerçekleştirilen kesitsel bir çalışmadır. Yapılacak çalışmalarda farklı örneklemeler

üzerinde çalışma yapılabilir. Ayrıca bu çalışmada kolayda örneklem yöntemi kullanıldığı için çoğunlukla Suriyeli göçmenler katılım sağlamıştır. Kolayda örneklem yöntemi çalışmanın genellenebilirliği açısından sınırlılık taşımaktadır. Yapılacak çalışmalarda Türkiye’de varlığı fazla olan Rusya, Irak, Türkmenistan, Azerbaycan gibi farklı milliyetten göçmenler üzerine çalışmalar yapılabilir.

YAZAR BEYANI:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “çift taraflı körleme” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Makalede kullanılan ölçek için yazar(lar) tarafından ölçeğin orijinal sahibinden izin alındığı beyan edilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. **Bu araştırmanın yapılması ile ilgili olarak** Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 19.01.2023 tarihli, 2023/20 karar sayılı, 1 nolu toplantısında “*Etik İzni Belgesi*” alınmıştır.

YAZAR KATKILARI:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – **Y1** ve **Y3**, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – **Y1**, **Y2**, ve **Y3** Nihai Onay ve Sorumluluk – **Y1** ve **Y2**.

KAYNAKLAR

- ALSAMOU, E. (2023). *Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu ve göçmen girişimciliği arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- ALTUNİŞİK, R., ÇOŞKUN R., BAYRAKTAROĞLU S. & YILDIRIM E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. 6. Basım. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- American Immigration Council, (2023, August, 29). New American Fortune 500 in 2023. Erişim adresi: <https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/new-american-fortune-500-2023>
- ARICIOĞLU, M. A., & AFKARİ, R. (2023). Türkiye’deki Afgan göçmenlerin girişimcilik sürecinde sosyal sermayenin etkisi: İstanbul ve Konya örneği üzerine nitel bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 17-44.
- ARSLAN, A., YILDIRIM, S. G., & DİNLER, M. (2021). Social, cultural and economic integration of Syrian Refugees in Turkey. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 6(1), 5-20.
- BACHE, C. (2020). Challenges to economic integration and social inclusion of Syrian refugees in Turkey. *Career Development International*, 25(1), 14-18.

- BARRETT, G., JONES, T., MCEVOY, D., & MCGOLDRICK C. (2002). The economic embeddedness of immigrant enterprise in Britain. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 8(1), 11–31.
- BOLTON, D. L., & LANE, M. D. (2012). Individual entrepreneurial orientation: Development of a measurement instrument. *Education+ Training*, 54(2-3), 219-233.
- BRZOZOWSKI, J. (2017). Immigrant entrepreneurship and economic adaptation: A critical analysis. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 5(2), 159–176. <https://doi.org/10.15678/EBER.2017.050209>
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2015). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- CLARK, K., & DRINKWATER, S., & ROBINSON, C. (2017). Self-employment amongst migrant groups: New evidence from England and Wales. *Small Business Economics*, 48(4), 1047–1069.
- CONSTANT, A., KAHANEC, M., & ZIMMERMANN, K. (2009). Attitudes towards immigrants, other integration barriers, and their veracity. *International Journal of Manpower*, 30(1/ 2), 5–14.
- ÇEŞTEPE, H. VE MİSTAÇOĞLU, T. (2010). Gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik entegrasyon: Asean ve mercosur örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(2), 93-106.
- DUMAN, E. Ş., & ÖZDEMİRÇİ, A. (2020). Türkiye’deki Suriyeli göçmen girişimciler üzerine bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 18(37), 629-656.
- ENDICOTT, R. (2017). The economic integration of canada’s refugees: Understanding the issues with Canada’s approach. MA Research Paper. 12. Retrieved from: https://ir.lib.uwo.ca/sociology_masrp/12
- ERCAN, S., & YILDIRAN, C. (2021). Bireysel girişimcilik yönelimi ölçeği’nin Türkiye’ye uyarlanması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16(1), 91-105.
- EVANSLUONG, Q. D., MANZHYNski, S., & KARAYIANNI, E. (2024). Navigating tensions between economic and social integration among immigrant family entrepreneurs: A paradox perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 1-28.
- FATOKI, O., & PATSWAWAIRI, T. (2012). The motivations and obstacles to immigrant entrepreneurship in South Africa. *Journal of Social Sciences*, 32(2),

133-142.

GÖNCÜ, S. C. (2109). *Türkiye’de Suriyeli göçmen girişimciliği: bir gömülü teori çalışması* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Yönetimi Bilim Dalı.

HARDER, N., FIGUEROA, L., GILLUM, R. M., HANGARTNER, D., LAITIN, D. D., & HAINMUELLER, J. (2018). Multidimensional measure of immigrant integration. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(45), 11483-11488.

HEILBRUNN, S., & KUSHNIROVICH, N. (2008). Impact of ethnicity on financing of immigrant businesses. *International Journal of Business and Globalization*, 2(2), 146–159.

JUNG, N. (2017). *Economic integration of immigrants in the United States* (Doctoral dissertation). University of Pittsburgh.

KARAGÖZ, Y., & KÖSTERELİOĞLU, İ. (2008). İletişim becerileri değerlendirme ölçeğinin faktör analizi metodu ile geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 81-97.

KLOOSTERMAN, R., & RATH, J. (2010). Shifting landscapes of immigrant entrepreneurship. In *Open for Business: Migrant Entrepreneurship in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264095830-5-en>.

KUNZENDORF, L. (2019). *From refugees to employees a comparison of the labour market integration of Syrian refugees in Turkey and Germany* (Doctoral dissertation) İstanbul Bilgi Üniversitesi.

KUSHNIROVICH, N. (2015). Economic Integration of Immigrant Entrepreneurs. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 3(3), 9–27. <https://doi.org/10.15678/EBER.2015.030302>

KÜREKÇİ, B. (2009). *Körfez Savaşı sonrası Irak’lı Türkmenlerin Türkiye’ye göçü ve entegrasyonu* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

LERPOLD, L., SJÖBERG, Ö., & WENNERBERG, K. (2023). Migration, integration, and the pandemic. In *Migration and Integration in a Post-Pandemic World: Socioeconomic Opportunities and Challenges* (pp. 1-28). Cham: Springer International Publishing.

LI, P. S., & LI, E. X. (2013). Decomposing immigrants’ economic integration in earnings disparity: Racial variations in unexpected returns. *Canadian Ethnic Studies*, 45(3), 81–94. <https://doi.org/10.1353/ces.2013.0045>

- MCAULIFFE, M., & TRIANDAFYLLIDOU, A. (2021). *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration (IOM). Retrieved from: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> Retrieved date: 13.01.2025
- NAKİP, M. (2005). *Pazarlama araştırmalarına giriş (SPSS destekli)*. Seçkin Yayıncılık.
- NASEH, M., LEE, J., ZENG, Y., NABUNYA, P., ALVAREZ, V., & SAFI, M. (2024). Understanding economic integration in immigrant and refugee populations: A scoping review of concepts and metrics in the United States. *Economies*, 12(7), 167. <https://doi.org/10.3390/economies12070167>
- PARİN, S. & KILIÇ, A. R. (2022). Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerinde farklı sermaye biçimlerinin rolü. *Göç Dergisi*, 9(1), 15-36.
- PORTES, A., & JENSEN, L. (1992). Disproving the enclave hypothesis: Reply. *American Sociological Review*, 57(3), 418-420.
- RIVA, E., & LUCCHINI, M. (2015). The effect of the country of Birth of the owner on business survival.
- SAÇKESEN, F. (2021). *Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin ekonomik entegrasyonu: Bursa örneği* (Doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- SANDERS, J. M., & NEE, V. (1992). Problems in resolving the enclave economy debate. *American Sociological Review*, 57(3), 415-418.
- SHINNAR, R. S., & ZAMANTILI NAYIR, D. (2019). Immigrant entrepreneurship in an emerging economy: The case of Turkey. *Journal of Small Business Management*, 57(2), 559-575.
- ŞEHİTOĞLU, B. O., & ŞAHİN, M. (2022). Türkiye’ye göç eden Telafer Türkmenlerinin gündelik hayat pratikleri ve mekân algısı: Ankara örneği. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 22(1), 85-118. <https://doi.org/10.32449/egotdid.976797>
- ŞEMŞİT, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269-289.
- TABACHNICK, B. G., & FIDELL, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- TÜİK, (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544> Erişim ta-

rihi: 11.01.2024

WALDINGER, R. (1982). The occupational and economic integration of the new immigrants. *Law and Contemporary Problems*, 45(2), 197-222.

YATMAZ, M. (2023). Suriye iç savaşı ve Suriye Türkmenlerinin göçü. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 88-111. <https://doi.org/10.58853/du-mad.1325094>

ZONG, C., & BATALOVA, J. (2018). Filipino Immigrants in the United States. Migrationpolicy.org. Retrieved from: <https://www.migrationpolicy.org/article/filipino-immigrants-united-states> Retrieved date: 11.01.2025